

УДК 316.376

Бобро Наталія Валеріївна

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ

Фурса Вікторія Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних та економічних дисциплін
Харківського національного університету внутрішніх справ

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ**

Анотація в тезах проаналізовані основні концептуальні положення до визначення професійне самовизначення. Показано, що професійне самовизначення здійснюється протягом усього професійного життя: особистість переосмислює своє професійне буття і самостверджується в професії.

Ключові слова: професійне самовизначення, професія, професійна ідентифікація, самореалізації особистості

Визначення людиною свого місця у світі професій, усвідомлений вибір професії і розвиток особистісного змісту у виконуваній професійній діяльності відображається в понятті «професійне самовизначення». Проведений аналіз наукової, фахової літератури, свідчить про проявлений інтерес науковців до проблеми професійного самовизначення особистості. Тому зупинимося на основних концептуальних положеннях до визначення даного феномену.

Докладно аналізуючи професійне самовизначення, Є. Климов розуміє його «...як важливий прояв психічного розвитку, формування себе як повноцінного учасника співтовариства «виробників» чогось корисного, співтовариства професіоналів» [1, с. 55]. І далі він продовжує: вибір професії, який з часом здається легким і короткочасним, насправді здійснюється за формулою «мить плюс усе попереднє життя» [1, с. 56]. Професія – це не тільки діяльність, а й «сфера прояву особистості» [1, с. 151]. В особистості у

попередні роки розвитку склалося певне ставлення до різних галузей праці, уявлення щодо багатьох професій і оцінка своїх можливостей, орієнтація в соціально-економічній ситуації, уявлення про запасні варіанти вибору професії тощо, що характеризує стан внутрішньої готовності до професійного самовизначення. Отже, узагальнюючи міркування Є. Климова, можна констатувати, що професійне самовизначення не зводиться до одномоментного акту вибору професії і не закінчується завершенням професійної підготовки за обраною спеціальністю – воно продовжується протягом усього професійного життя.

Вагомий внесок у розкриття сутності професійного самовизначення зробив М. Пряжников, підкреслюючи нерозривний зв'язок професійного самовизначення із самореалізацією людини в інших важливих сферах життя, він зазначав: «Сутністю професійного самовизначення є самостійне й усвідомлене знаходження сенсів виконуваної роботи і всієї життєдіяльності в конкретній культурно-історичній (соціально-економічній) ситуації» [2, с. 17].

К. Абульханова-Славська, аналізуючи професійне самовизначення, як одну зі сфер реалізації особистістю своєї життєвої перспективи, зазначає, що особливе значення має спосіб включення особистості в професію і характер самовираження у професійній діяльності. Згадані показники, на думку автора, окреслюють певний тип ідентифікації особистості в професії.

Треба зазначити, що основи успішності професійної ідентифікації як основного механізму соціалізації закладаються саме на етапі професійного самовизначення. При цьому можна погодитися з міркуваннями В. Лапшиної, яка зазначає, що «професія як цінність формується тоді, коли в процесі професійної діяльності людини, становленні та розвитку її потреб, вибору професійних засобів, прийомів та навичок їх задоволення, а також під впливом вимог інституційних норм у структурі цінностей індивіда формується переконаність, що професія може задовольняти її потреби. В результаті професія немов би підіймається над потребами і стає самостійним чинником, який визначає стиль та спосіб життя людини» [3, с. 75].

Професійне самовизначення в аспекті життєвої перспективи досліджувалось Є. Головахою. На основі проведених досліджень вчений робить висновок, що при підготовці старшокласників до вибору майбутньої професії особливу увагу треба приділити суб'єктивним і особистісним факторам. Життєві орієнтації і мета особистості, її уявлення про майбутнє і про себе, рівень психічного розвитку й емоційні особливості відіграють першорядну роль у професійному самовизначенні порівняно з відповідністю можливостей і здібностей вимогам певної професії [4].

Цікавими для нашої теоретичної розвідки є міркування Д. О. Закатного [5], який розуміє під професійним самовизначенням «процес самореалізації особистості в професійній діяльності на основі найбільш повного використання своїх здібностей й індивідуально-психофізіологічних можливостей. Цей процес не може бути обмежений лише якимось одним етапом, він займає увесь період активної трудової діяльності людини й підготовки до неї».

Отже, у науковому просторі можна виділити кілька основних позицій, що характеризують професійне самовизначення особистості. Перша позиція: професійне самовизначення – це вибіркове ставлення індивіда до світу професій у цілому і до конкретної обраної професії зокрема. Згідно з другою позицією, ядром професійного самовизначення є усвідомлений вибір професії особистістю з урахуванням своїх особливостей і можливостей, вимог професійної діяльності і соціально-економічних умов. Третя позиція констатує, що професійне самовизначення здійснюється протягом усього професійного життя: особистість постійно рефлексує, переосмислює своє професійне буття і самостверджується в професії. Четверта позиція підсумовує, що актуалізація професійного самовизначення особистості ініціюється різного роду подіями, такими, як закінчення загальноосвітньої школи, професійного навчального закладу, підвищення кваліфікації, зміна місця проживання, атестація, звільнення з роботи тощо. Ще одна характеристика професійного самовизначення особистості пов'язана з тим, що воно є важливою

характеристикою соціально-психологічної зрілості особистості, її потреби в самореалізації і самоактуалізації. Остання, шоста позиція визначає, що виконання професійної діяльності вимагає певної підготовленості.

Список літератури:

1. Климов Е. А. Развивающийся человек в мире профессий / Е. А. Климов – Обнинск, 1993. – 258 с.
2. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение / Н. С. Пряжников. – Москва-Воронеж, 1996. – 155 с.
3. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : [Монографія] / В. Л. Погрібна. – К. : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2008. – 336 с.
4. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е. И. Головаха. – К. : Наукова думка, 1988. – 144 с.
5. Закатнов Д. О. Технології підготовки учнівської молоді до професійного самовизначення : [Монографія] / Д. О. Закатнов. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.